

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Boots, Grand Rapids; Dr C. Booma, Zwolle; Dr K. Fernhout, Vreeland; Prof. Dr F. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Lok, 's-Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Burgersdorp (Zuid-Afrika); Dr J. C. Rulphmann, Utrecht; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; E. Visser, Arnhem; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Breestraat 14, Amsterdam.

Druckers-uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentie: 25 ct. p. regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Het jaar 1927, V (Slot). — Kerkelijk Leven. — Enige bezwaren tegen prof. Visschers „Paradijsprobleem“. — De laatste encycliek van den Paus. — Literatuur en Kunst. — Streefsels. — Werknemers. — Oproep en Onderwijs. — Wiltje Prof. J. Waltjer, Huis en School. — Zending en Evangelisatie. — De Goddelijke zijde. — Persoonlijk. — Kerknieuws.

HET JAAR 1927.

V (Slot).

Nog een andere consolidatie gaf 1927 te aanschouwen. De consolidatie van de twee gevaarlijkste machten, welke Europa, ja heel de wereld bedreigen: het Fascisme en het Bolsjevisme.

Indien onze taal nog een vorm kende, die boven den superlatief, den overtreffenden trap van het woord „gevaarlijk“ uitging, zouden wij dien voor het Bolsjevisme gebruiken.

Fascisme en Bolsjevisme zijn beide van revolutionaire oorsprong.

Maar terwijl het Fascisme althans orde wist te scheppen en die ook dit jaar bestendigde, voert het Bolsjevisme naar den chaos.

Terwijl het Fascisme althans den godsdienst eerbiedigt en voor de publieke eerbaarheid, zij het dan ook door drastische maatregelen, ijvert, verklaart het Bolsjevisme den oorlog aan God en Zijn dienst en verwokt een immoraliteit, welke in de historie haar wedergade niet vindt.

Het Fascisme beteekent de wellust van den autokraat. Mussolini kon die ook dit jaar botvieren.

En hij vergenoegt er zich niet mee Italië aan zijn voeten te zien liggen, maar hij loert erop om het oogenblik waar te nemen den imperialist te kunnen spelen.

Landhonger maakte hem ook dit jaar onrustig.

Wel kon hij dien nog niet stillen, maar hij trof voorzorgen, die kwalijk anders kunnen worden uitgelegd dan als eerste pogingen om later een grooten slag te slaan.

Zuid-Tirol voelt zwaar den voet van den onderdrukker. Als met een slagmes snijdt hij alle niet-fascistische elementen af.

Hij is de Shylok, die het volle pond wil hebben.

Ja, meer dan het volle pond.

Want hij heeft zich niet één, maar vele slachtoffers gekozen.

Het zal aan hem niet liggen, indien er binnen afzienbaren tijd geen kanonnen bulderen aan de kusten van de Oude Wereldzee.

Het Fascisme vormt een voortdurende bedreiging.

En de zetel van Mussolini stond in 1927 vastter dan ooit.

Het Bolsjevisme riep de oligarchie uit, de regering van een kleine klik.

Al meer kwam het in het voorbij jaar aan het licht, hoeveel in Rusland van het Bolsjevisme niet gediend zijn.

Zelfs werd aan het begin des jaars voorspeld, dat het aan den rand van den ondergang zou komen.

Maar die voorspelling bleek waarzeggerskunst.

Het land kan tegen het handjeval beulen niet op.

De oppositie in de Bolsjevistische gelederen zelf, hoe krachtig die ook scheen, werd neergehamerd.

Trotsky en de zijnen werden door verbanning onschadelijk gemaakt.

Zij werden tot voorbeeld gesteld aan allen, die het zouden willen wagen de onmenselijke leiders te na te komen.

Rusland is nog meer dan in de vorige jaren de schandvlek van Europa geworden.

Hemeltergend zijn er de toestanden.

Kinderen, geheel dakloos en onverzorgd, trekken als

wilde dieren door het land heen. Zij bedelen, zij stelen, zij plegen ontucht, zij lijden aan afschuwelijke ziekten.

Ziedaar de vrucht van de hooggeprezen Bolsjevistische opvoeding.

Er wordt in vele distrikten-honger geleden.

Maar de regering laat de menschen krimpen alsof het beesten waren.

Zij heeft geld, maar niet voor de behoeftigen in eigen land.

Zij heeft geld om in andere deelen van de wereld gepleegde propaganda te maken, om te trachten onze Oost in revolutiebrand te steken, om in China den burgeroorlog gaande te houden.

Gelukkig vond het Bolsjevisme in China tegenslag.

Maar daardoor laat het zich niet ontmoedigen.

Het rust niet voor over heel de wereld de roode haan kraait.

Het ondervond vernederingen zoowel van de zijde van Engeland als van Frankrijk, waar de zogenaamde gezanten van Rusland werden ontmanteld.

Doch het bleef het hart hoog dragen.

Als er aan Rusland niet nog wat te verdienen viel, zouden de verschillende landen stellig er krasser tegen optreden.

Maar de Mammon is nu eenmaal diplomatiek.

Wanneer zal daarin verandering komen?

Wanneer zal men zich krachtiger aansluiten tegen het antichristelijk Bolsjevisme?

Zeker, de regering van elk land staat hier voor een zware taak.

Tegen de Bolsjevisten in eigen veste scherpe maatregelen treffen kan martelaren kweken en nu zijn eenmaal niet alle martelaren het zaad der kerk.

Maar aan den anderen kant moet toch elk Bolsjevist beschouwd worden als een verrader van zijn land.

De Bolsjevisten hier te lande mogen wat slap in de lendenen zijn, zij mogen in den gemeenteraad van Amsterdam gemakkelijk van hun stoel zijn te duwen, hun invloed mag toch niet onderschat.

Geen wonder dan ook, dat in het vorige jaar drukker dan te voren de vraag werd besproken of alle Bolsjevistische propaganda niet diende te worden verboden.

Wie laat hen, die dynamiet pogen te leggen onder zijn huis, begaan?

Hooge wijsheid is er noodig om hier de juiste middelen te vinden.

Dan — er zal ook dit jaar stof te over zijn om zich met hen bezig te houden.

Dragen wij allen ook deze zorgen op het hart!

Maken wij ze den Heere bekend!

Bereiden wij ons voor op een ontzaglijken strijd!

HEPP.

KERKELIJK LEVEN.

Enige bezwaren tegen professor Visschers „Paradijsprobleem“.

III.

Metterdaad doet Prof. Visscher aan het Gereformeerde principe, dat de Schrift haar eigen uitlegster is, te kort door het voor te stellen, dat de Schriftverklaring onder meer afhankelijk is van de kennis van het cultuurmilieu der schrijvers.

Wij schrijven dit niet om het onzen lezers toe te roepen: kijkt eens, hoever Prof. Visscher van de waarheid is afgeweken!

Het gaat ons niet om Prof. Visscher.

Wij willen niet ophouden te verzekeren, dat naar ons oordeel Prof. Visscher de Gereformeerde belijdenis even lief heeft als wij, maar dat hij in zijn wetenschappelijke konstruktie van het Para-

dij, ja, wij mogen wel zeggen van het Schriftprobleem een inkonsekwentie begint.

Bij de beoordeeling van Prof. Visschers arbeid ligt voor ons het accent niet op zijn afwijking van het Gereformeerd beginsel, maar op zijn Gereformeerd zijn.

Dit neemt echter niet weg, dat wij zijn afwijking niet mogen laten passeeren.

Die afwijking is in strijd met Prof. Visschers wereld- en levensbeschouwing.

En wij zouden zoo gaarne zien, dat hijzelf dezen steen der inkonsekwentie wegnam.

Het is met deze hoop, dat wij onze artikelen schrijven.

Want waarlijk, die afwijking is niet onschuldig.

Onze vaders hebben er tegen gestreden, dat de kerk van Rome zou uitmaken, hoe de Schrift moet worden verstaan.

Maar even sterk hebben wij er ons tegen te verzetten, dat de cultuurwetenschap voor den waren zin der Schrift beslissend zal zijn.

Beide dwalingen staan op één en dezelfde lijn.

Of nauwkeuriger bezien, zou men er nog de voorkeur aan moeten geven, dat de kerk den sleutel tot Schriftverklaringen in handen nam, dan dat dien aan de cultuurwetenschap werd gegeven.

De kerk, ook die van Rome, beweegt zich tenminste in verschillende hoofdzaken nog binnen de sfeer der bijzondere openbaring.

Maar de cultuurwetenschap van onzen tijd leeft daar goeddeels geheel buiten.

En het is bij deze cultuurwetenschap, dat Prof. Visscher gaat borgen.

Reeds brachten wij ten bewijze daarvoor enkele citaten uit zijn boek bij.

Maar om onze lezers in staat te stellen te controleren, dat wij hem geen onrecht doen, willen wij hem op het punt van zijn slangvoorstelling iets breder citeren.

Op blz. 78-80 vindt men:

„De vraag, die allereerst een antwoord eischt, is deze: hoe werd in dit cultuurmilieu, waarin Mozes leefde, de slang beschouwd? Welke rol was aan dit dier toebedeeld in het cultuurleven der toenmalige menscheid? Het antwoord daarop kan licht geven over de waardeering, die haar hier in de Heilige Schrift toekomt. Met zekerheid kan worden vastgelegd, dat er onder de dieren nauwelijks een kan worden opgenoemd, dat meer de aandacht trok en in het dagelijks leven onder het volk in al zijn geledingen meer in het middelpunt der belangstelling stond dan de slang. In het algemeen was de slangencultus wijd en zijd over de menscheid verspreid. Niet slechts in het Oude Oosten, maar ook onder Mexicaansche, Peruaansche stammen, in Indië en ook in Noordelijker oorden. Het lag voor de hand, dat niet name de mantiek van de slang een veelvuldig en bijzonder gebruik maakte. De slangen-orakels trof men overal aan. En de slangen-cultus openbaart zich in vrijwel alle oude mythologieën, zoodat de slang daarin een belangrijke functie vervult. De lichaamsvorm der slangen, de bewegingen, waardoor zij zich onderscheiden, heel de wijze, waarop zij verschijnen, dit alles heeft door de vereering, die aan dit dier te beurt viel, beteekenis gekend. De rol, dien zij in de waarzeggerij vervulde, hangt daarmee eveneens samen. Meer dan eenig ander dierlijk wezen kon de slang het uitgangspunt bieden voor de bijzondere waardeering, die ook met betrekking tot andere dieren en planten gemeengoed was, dat zij als incarnatie van een hooger wezen beschouwd werd. Merkwaardig is echter, dat de slang, die ongetwijfeld door heel hare gedaante een luguberen indruk maakt en met afschuw vervult, toch zeer dikwijls niet gold voor de incarnatie eener gevaarlijke, onheil aanbrengende geestelijke grootheid, zoodat Gressmann beweert. De slang werd te hulp geroepen om regen en goed oogstweer te verkrijgen, maar ook om cholera en andere epidemische ziekten af te weren. De chineesche draak, ook een slangenvorm, schenkt regen in tijden van droogte. De Aische volken kenden aan de slang heerschappij over de wolken toe en de winden werden door de slang bestuurd. De slangencultus kent dit dier als een agatha-daemon, die gezondheid en geluk aanbrengt. In Egypte werd in den tempel te Serapis een levende slang verzorgd en Setapis zelf nu de gedaante

een groote slang aan. Apollo schonk Mercurius den staf met een slang omkronkelend, die door magische krachten voorspoed geven kon. De slang was ook dikwijls levenssymbool, maar vooral was zij draagster der wijsheid. Met Apollo en Athene stond de slang in relatie en gnostieken personifieerden de goddelijke wijsheid onder de gedaante eenen slang. Bij de Hindoes verschijnt de slang in de Vishnuverering en Siwa wordt als slangenkoning verheerlijkt. Het Phoenicisch alfabet werd afgeleid van de godheid Taant of Thoth, welker slangen-symbool Tet was en Philo Judaeus leidde de Phoenicische letterleekers af van de vormen en bewegingen der slangen. In de lucht overgebracht werd de slang met den zonnecultus in verband gebracht, zoodat de astraal-mythologie rijk is aan slangen-voorstellingen.

Toch moet hierbij in het oog worden gehouden, dat de wijze, waarop de mythologische, poëtische visie de slang opneemt en verwerkt, secundair is. Het primaire element is niet de mythologische voorstelling, maar de werkelijke slang, zoodat deze voor het volksbewustzijn verscheen. Het uitgangspunt is het slangen-beest zelf geweest voor alle voorstellingen, die er mee verbonden werden. En als wij Genesis 3:1 lezen, dan zal het duidelijk zijn, dat aan den gewijden schrijver daarbij voor den geest stond de slangen-voorstelling gelijk hij deze in de traditie der eeuwen vond. Hij bedoelde dus te spreken over het slangen-beest zoodat dit in het volksgeloof en in de naar ons oordeel superstitieuze practijken van het volksgeloof voorkwam.

Natuurlijk zijn deze spatieeringen van ons. Daarin vooral wordt het standpunt van Prof. Visscher scherp belicht.

Men vindt hierin zulke krasse uitspraken als men van hem niet zou hebben verwacht.

De zoogenaamde „Religionsgeschichtler“ zullen hierbij aanmoedigend hem toeknikken. Wij als Gereformeerden kunnen hierover niet anders dan het hoofd schudden.

Zeker, hij gaat niet zoover als de „Religionsgeschichtler“, d.z. de mannen, die leeren, dat er een evolutie bestaat in de godsdiensten en dat uit deze evolutie ook „de godsdienst“ van Israël, waarvan voor hen het Oude Testament de oorkonde is, is voortgekomen.

Leggen deze op de mythologische voorstellingen klem, prof. Visscher acht deze secundair. Die komen voor hem pas in de tweede plaats in aanmerking. Alleen mag gevraagd: Komt haar zelfs die tweede plaats wel toe? Mag worden aangenomen, dat zij eenig licht op de Schrift werpen? Prof. Visscher meent, gelijk uit zijn boek herhaaldelijk blijkt van wel. Wij daarentegen meenen, dat hij daardoor aan de „Religionsgeschichtler“ toegeeft, wat hij niet toegeven mag.

Vooris laat hij op het boven aangehaalde onmiddellijk volgen dat Mozes zich op een ander standpunt plaatst dan de algemeen gangbare voorstelling van de slang. De algemeen gangbare voorstelling was, dat de slang, of gelijk prof. Visscher haar noemt, het slangenbeest de incarnatie was van zegenbrengende goddelijke grootheden. Mozes zag er echter in de incarnatie eenen daemoneische macht.

Op die wijze echter wordt aan de slang slechts een tegenovergestelde incarnatie gegeven.

Maar het uitgangspunt blijft er hetzelfde om, gelijk prof. Visscher ook zelf bekent: Het uitgangspunt is het slangenbeest zelf geweest voor alle voorstellingen, die er mee verbonden werden.

Het was dan ook Mozes' bedoeling niet om alleen de Paradijs-slang als zulk een incarnatie te beschouwen. Neen, zijn protest gold de slang in het algemeen. Hij toekent in Genesis 3 verzet aan tegen de slangverering.

Voor zijn bewustzijn was dus elke slang de incarnatie van een boze macht.

Maar is daarmee het specifieke in het Paradijs-verhaal omtrent de slang niet prijsgegeven?

Voor ons besef doet dit, al verzekert prof. Visscher van niet, aan de historiciteit van het Paradijsverhaal te kort.

Want ongerepte historiciteit in deze stuit voor ons in, dat hier een „enmalig“ feit, een feit dat slechts in het Paradijs plaats greep, wordt beschreven.

Alleen in het Paradijs bediende Satan zich van de slang als instrument.

Indien aan alle slangen de daemoneische macht inherent (inblijvend) is, wordt het specifieke in het Paradijsverhaal overboord geworpen.

Dan is er daar met die slang niets bijzonders gebeurd.

Ja maar, zal wellicht prof. Visscher tegenwerpen, ikzelf deel die beschouwing van de slang niet. Dat is de beschouwing van Mozes, niet van mij.

Hierop schijnt te wijzen, wat hij op blz. 116 schrijft: „Hoe de slang ook moge geweest zijn, voor Mozes' bewustzijn was zij een onrein diertje, de incarnatie van een daemon, waaraan de mensch geen zegenrijke gaven, maar zijn vloek dankte. En zoo verkondigt hij dus, hoe dwaas zij doen, die de slang als een zegenrijke godheid aanbidden.“

Hoe de slang ook moge geweest zijn.... Dit laat prof. Visscher dus in het midden.

Hij weet alleen, dat zij voor Mozes' bewustzijn een onrein diertje was.

Hier wordt alzoo de mogelijkheid open gelaten, dat de slang anders was, dan zij voor Mozes' bewustzijn was.

Maar zoo brengt prof. Visscher zichzelf eerst recht in het gedrang.

Immers, wij hebben, zoo leert hij, bij de uitlegging der Schrift alleen te vragen naar de bedoeling der schrijvers.

Een zin, die daarboven uitgaat, erkent hij niet.

Maar als dan naar Mozes' bedoelen de slang een incarnatie is van een daemon en dit dus de eenige zin der Schrift is, dan mag prof. Visscher niet in het midden laten: hoe de slang ook moge geweest zijn.

Op zijn standpunt staat hij dan kritisch tegenover Mozes, dat is tegenover de Schrift.

Door een andere mening te stellen of te oordelen tegenover die van Mozes, tast hij, indien zijn beschouwing juist is, de autoriteit der Heilige Schrift aan. Dit bedoelt hij natuurlijk niet. Maar hieruit ziet men, hoe diep hij zichzelf in het moeras werkt. In plaats van het Paradijsprobleem op te lossen, maakt hij het nog problematischer.

Misschien heeft hij tegen deze redeneering nog de volgende bedenking: hij houdt er geen rekening mee, dat er een groot verschil bestaat tusschen de visie van de Oosterlingen, waartoe ook Mozes behoorde en die van ons Westerlingen. Hij zegt op blz. 82: „De gewijde schrijver handelt over het slangen-beest, maar niet zoodat wij dit diertje beschouwen, want dan zou geen zijner tijdgenooten hem begrepen hebben, noch ook velen uit later eeuwen, maar over de slang, zoodat dit diertje bestond in de voorstelling-wereld zijner omgeving.“

Nu wordt er met dat verschil tusschen Oostersche en Westersche bewustzijn tegenwoordig erg veel geschermd. Wij kunnen hierop in het vervolg nog wel terug.

Maar dit zal prof. Visscher ons toch moeten toestemmen: dat verschil kan nooit leiden tot het aannemen van tweeërlei waarheid, een Oostersche en een Westersche waarheid.

Welnu, wat is dan de eigenlijke waarheid omtrent de slang in het Paradijs?

Indien hij die slang uitleeft uit het hijkomstige van de Oostersche voorstellingswereld, wat blijft er dan van haar over?

Wat hebben wij naar prof. Visschers gevoelen onder de Paradijs-slang te verstaan?

Daarop is hij het antwoord schuldig gebleven.

Dat is heel jammer.

Want wij kunnen toch niet volstaan met een Oostersche omhulsel van de waarheid.

Wij moeten vat hebben aan de waarheid zelf. Prof. Visscher brengt het niet verder dan de Oostersche inkleeding. Al gebruikt hij zelf dien term niet, daarop komt het toch neer.

Voor dat zich verschuilen achter Oostersche inkleeding zijn wij huiverig.

Hoeveel onscriptuurlijke theorieën hebben zich daarmee niet gedeelt!

Waarlijk, prof. Visscher zou ons aan zich verplichten, indien hij op dit punt eenig licht ontstak.

De laatste encycleek van den Paus.

II.

Rome staat innerlijk zwakker tegenover de eenheidsbeweging dan wij, zoo zeiden we.

Wij weten dat aan haar leer van de natuurlijke theologie.

Zij toch neemt naast de „bovennatuurlijke“ theologie een „natuurlijke“ aan, waartoe ieder mensch, of hij genade bezit of niet kan komen.

Deze natuurlijke theologie behoeft niet geloofd, maar kan zelfs bewezen worden.

De kennis van God in de natuurlijke religie sluit noodzakelijk in zich: de kennis van Hem als het ééne, vrije persoonlijke wezen. Oorsprong en Doel der schepping, Zijn gerechtigheid, voorzienigheid en vergelding. Daarbij heeft de natuurlijke liefde tot God tot noodzakelijke vooronderstellingen: de leer van de geestelijkheid, vrijheid, toerekenbaarheid, onsterfelijkheid van den mensch, alsook de kennis der wezenlijke plichten jegens God, zichzelf en de gemeenschap.

Wel wordt daardoor niet beweerd, dat zulk een rederelgie ergens, zuiver bestaat, maar de religie op zichzelf mag toch niet noodzakelijk als bovennatuurlijke en gepenbaarde religie worden aanvaard. (vgl. F. Hettinger, Lehrbuch der Fundamentaltheologie, 3te Aufl. 1913 blz. 111, 115.)

Buiten de bijzondere openbaring om kan volgens Rome niet weinig aangaande God en den mensch worden gekend. Het laat er zich op voorstaan, dat het ten deze een ruimer standpunt inneemt dan het orthodox Protestantisme.

In de Roomsche apologetiek wordt dan ook deze natuurlijke theologie als basis gekozen.

Rome voelt zich daarin één met veel menschen buiten haar veste.

En indien de kerkmuren niet in den weg stonden, zou in den strijd tegen materialisme en atheïsme een eenheidsbeweging op breiden grondslag haar niet onmogelijk zijn.

Wat juist belet Rome de kwestie zuiver te stellen.

Als men vraagt, waarmede zij zich boven de natuurlijke theologie nog tevreden stelt, herleidt zij dit voor de „leeken“ tot een minimum: het onderhouden van de kerkelijke plichten en de „fides implicita“, d.w.z. het geloof, dat tot inhoud heeft, dat men onvoorwaardelijk gelooft, wat de kerk gelooft, zonder dat men nu precies hoeft te weten, wat alzoo de kerk gelooft.

In Roomsche landen is dan ook onder het volk de kennis van de bijzondere openbaring zeer gering.

Van dien kant bekeken is de eenheid in de Roomsche kerk meer een eenheid op een grondslag, die velen buiten haar, zonder geloofgenoten te zijn, feitelijk erkennen.

En nu kan Rome wel volhouden, dat de eenheid in den „clerus“ en niet in de „leeken“ moet worden gezocht, doch op iemand, die de Roomsche kerk als één geheel neemt, maakt dit geen indruk. Vandaar ook, dat materieel in de Roomsche kerk verschillende stroomingen vertegenwoordigd zijn.

Zij is ten slotte zelf een eenheidsbeweging op deze konditie, dat men zich voor het gezag van den Heiligen Stoel buigt.

Daarop legt de Paus in het slot van zijn zend-schrijven den vollen nadruk.

Daar leest men:

Immers, wij het mystieke lichaam van Christus, n.l. de Kerk, één is en saamgevoegd en saamverbonden, gelijk zijn fysiek lichaam, is het ongerijmd en dwaas te zeggen, dat het mystieke lichaam kan bestaan uit een elkaar gerukte en verspreide ledematen, alwie dus niet daarmede verbonden is, is niet zijn lidmaat en is niet vereenigd met het hoofd, Christus.

Alzoo tot deze ééne Kerk van Christus behoort niemand en in haar volhardt niemand, tenzij hij het gezag en de macht van Petrus en diens wetlige opvolgers in geloofzaamheid erkent en aanvaardt. Immers hebben niet de voorvaders van hen, die verstrikt zijn in dwalingen van Photius, en der hervormers, in den Bisschop van Rome den Oppersten Heiler der zielen? Zij hebben, helaas, het onderlijk huis verlaten, dat daarom echter nog niet is ingestort en vergaan, daar het immers gesteund werd door Gods hulp, mogen zij dan tot hun aller Vader terugkeeren, die de beledigingen, den Apostolischen Stoel vroeger aangedaan, vergeten heeft en hen met liefde zal ontvangen. Want indien zij, zoodat zij herhaaldelijk beweren, met Ons en de onzen één willen zijn, waarom haasten zij zich dan niet terug te keeren tot de Kerk, „de moeder en leermeesteres van alle geloofgenoten?“ Laten zij ook luisteren naar Lacinianus, die hun toeroept: „Alleen de Katholieke Kerk is de draagster van den waren godsdienst. Hier ontspringt de fontein der waarheid, hier is het huis des geloofs, hier is de tempel Gods, indien iemand hier niet binnentreedt, of er uitgaat, staat hij buiten de hoop des levens en des heils. Laat niemand zich verblijden door een hardnekkigen woordenstrijd; liet gaat hier immers om het leven en het heil; indien men daarvoor niet zorgvuldig en ijverig werkt, gaan zij verloren en verdwijnen zij.“

Mogen dan tot den Apostolischen Stoel, in deze stad gevestigd, en geheiligd door het bloed van Petrus en Paulus, de Prinsen der Apostelen, mogen tot dezen Stoel, die de „wortel en de stam is der Katholieke Kerk“, alle afgescheiden zonen naderen; echter niet in de meening en de verwachting, dat de „Kerk van den levenden God, de zuil en de steun der waarheid“ de zuiverheid van het geloof zal prijsgeven en hun dwalingen zal dulden, maar integendeel met het doel, zich aan het leergezag en het bestuur der Kerk te onderwerpen.

Moge het Ons gegeven zijn, wat onzen latrijken voorgangers niet was weggelooft: dat Wij Onze zonen, door een rampzalige oneenigheid thans van Ons gescheiden, aan Ons Vaderhart mogen drakken.

Moge onze God en Zaligmaker, „Die wil, dat alle menschen zalig worden en tot de kennis der waarheid komen“ Onze dringende bede verhooren en alle dwalenden tot de eenheid der Kerk roepen.

En in deze zoo ernstige zaak roepen Wij de voorspraak in van de Gelukkigste Maagd Maria, de Moeder der Goddelijke genade, de overwinnares van alle ketterijen en de hulp der christenen, en willen Wij, dat hare hulpe worde afgesmeekt, opdat zij voor Ons verkrige, dat ten spoedigste voor Ons moge aanbreeken de dag, waarnaar Wij zoo vurig verlangen, waarop alle menschen zullen luisteren naar de stem van Haar Zoon, „bewarend de eenheid der Geestes in den band des vredes“.

Gij begrijpt, Kerkbiedwaardige Broeders, dat dit ons groote verlangen is, en hoe wij begeeren, dat Onze zonen dit zullen weten, niet alleen zij, die tot de Katholieke Kerk behooren, maar ook zij, die van ons gescheiden zijn: n.l. als zij in nederig gebed het licht van boven afsmeeken, dan zullen zij ongetwijfeld de ééne en ware Kerk van Jesus Christus leeren kennen en ten slotte tot haar toetreden door een volmaakte liefde met ons vereend.

Ook de middenmoot van de Encycleek is niet van belang onthoofd.

Daarover in een volgend artikel.

HEPP

LITERATUUR EN KUNST.

Struvels' „Werkmensen“.

II.

In het vorige artikel hebben we het karakter van Struvels' psychologie beschouwd, als noodzakelijke inleiding op de bespreking van den bundel „Werkmensen“, die nu aan de orde komt. De bundel bevat, we zeiden het reeds, drie schet-

sen. De
Het leven
is, naar
kening v
„gecomple
Het ee
bekende,
in „Aven
uitgave v
Men he
die met
Manse,
die sinds
rijk verto
haar we
dat lyce
zal. Die
groot ge
er zal we
afgedaan
gekocht;
schamele
uitzicht
schap ov
driehet b
komst v
Ze boen
teert de
dag, en
voor een
geviert v
maar de
aan den
nieuwe
Ivo ke
hoort M
er over
den wint
ze er ga
nen bij
gebruikt
naar toe
Ivo w
ook tele
En, thui
Ivo's kle
weer in
de were
staun vo
besloten
reden m
anzelf,
feestboek
"I onvern
diende g
Zoo is
heel is v
En dan
ning van
den Ze
maar der
zelf Ze
vraagt o
"I kan e
Ivo in h
moet h
terug te
worden;
eenzaam
Men z
die psyc
een bit
rijk, ja,
van geel
"I Twe
heeft vo
kleur de
Niema
gewoed
geerings
uit van
gezet „
eenvoud
locaalje
daar vin
Maar
den wij
overal, s
atmosfe
een arh
is en w
eischend
brengt.
weer ve
dende, i
mieserig
lugubere
daar in
hand lig
en droe
Met
teekent
naargee
in de o
was hij
nu sloet
versleut
lusteloo
verheffin